

AZ EURÓPAI PROBLÉMA

MŰVELŐDÉS az anyagi és szellemi javak kicserélésének teremtő szintéziséből keletkezik. Az emberi társadalom ez anyagcserének kedveznek azok a területek, amelyeken ősidőktől könnyű volt a közlekedés, amelyeken már az ősember vándorolt, vadászott. Ilyenek az őserdő és a sivatag közti ritkább növényzetű átmeneti területek, a hegyek lába, a tengerpart és némely folyó völgye. Az Óvilágban — amely a nagyobb kontinenstömeg — ezek a kedvező területek széles kifejlődésben a nyugati tengerpartoktól a keleti partokig húzódnak a mérsékelt és szubtrópusi övükön végig. Ezért kedvezőbb az Óvilág az emberi kultúra korai fejlődésére.

AZ ÓVILÁGNAK azon részében, amelyet mi, európaiak, Közéleletnek, Oriensnek nevezünk, kereszteződnek a sivatagövek a fiatal gyűrt hegységekkel, — kereszteződnek a steppék és a hegylábak útjai. És éppen itt nyúlik be két óceán felől három beltenger mélyen a szárazföldre — a tengerpart útjai. Kedvező voltában és méreteiben egyedülálló a természetadta világútvonalaknak ez az összefutása. Ez az oka annak, hogy itt, a Közéleleten fokozódik először magasabbra újattermelő szintézisben az emberiség művelődése.

A SZUBTRÓPUSI övükben (30° és 40° szélesség közt) minden kontinens nyugati partjain téli esős klímák keletkeznek a sivatag és a nyugati szelek klímaöveinek évszakos változásából. E téli esős klímákban az ember könnyen, kevés munkával megél. A kék ég alakítja lelkületét és a tiszta, csillagos ég készíti szellemét először mélyebb gondolkodásra. Ismét az Óvilág az, és pedig az északi féltekén fekvő nagyobb tömege, amely a legelőnyösebb helyzetben van a világ öt hasonló klímaterülete közt. A Földközi-tenger ezt a nagyszerű klímát 4000 km-re viszi be a kontinens szívébe egyenesen az utak fent említett kereszteződéséhez, népek kialakulásának gyújtópontjáig.

EZEN szubtrópusi tájakon a földművelésnek két sajátos faja uralkodik. A száraz területeken az öntözőkultúra, a téli esős területeken, ott, ahol mélyen az altalajban van a nedvesség, az arborescens, a fakultúra. Mindkettő évtizedeken, évszázadokon át meg nem szűnő gondosságot követel, tehát letelepült életmódot és szervezettséget. Itt lesznek a falvakból városállamok, ezekből államok és világhatalmak, a törzsekben pedig népek. Az Óvilág szubtrópusi öve az első államalakulás övezete volt.

ENNEK a fejlődésnek végén áll Róma és a Han-ok Kínája — Nyugaton és Keleten a nagy szárazföld optimális lakhatósági övének két végén. Az államalakulás övétől északra a klímaingadozásnak erősebben kitett steppékben élnek a vándortörzsek és alakulnak népekké, nemzetekké. Az ott növekvő feszültség teremti meg a népvándorlást.

RÓMA elbukik és Európa keletkezik. A hatalmas államegység megdől és helyét sokszerű, tarka világ foglalja el. De ez a tarka világ is egység, mert sajátos egyéniség.

Az atlanti Európában hatalmas erők összjátékából új életforma és — szűk területi határok közt — új életegység keletkezik. Keletkezésének főtenyezői Róma, az Egyház és a népvándorlás népei. A provinciából keletkezik a letelepült állam, az Egyházból a hatalom formája, a népvándorlásból a nemzetek.

DE ezt a fejlődést lehetővé és marandandóbbá a környezet teszi, domborzat, klíma és talaj sajátos szintézise.

Ennek a környezetnek főjellemvonása: változatos sokszerűsége egy típusos egységben, amelyen belül éles ellentétek nincsenek.

Az erős domborzati tagozottság sokféle és kedvező partokat rajzol tenger és szárazföld határán, a szárazföldön pedig sok különböző nagyságú, változatos tájegységet teremt. Ennek következménye a klímának sokfélesége aránylag kis területen belül. A változatos geológiai történelem adta erős domborzati tagoltság és sokféle kőzetek és a klímának gazdag helyi változatossága a talajoknak kis területen csodálatos sokféleségét teremtették meg — és ezzel változatos és sokszerű mezei gazdálkodás előfeltételeit.

És ez az atlanti Európa mégis egység. Egység éppen változatossága folytán, összes részeinek és tájainak formagazdagságában. Ez a formagazdagsága ellentétben áll az őt környező nagytájak — Sarkvidék, Orosz-tábla, Szahara-tábla — egyformaságával. Az Atlanti-óceán enyhítő klímahatásai erre az egész változatos Európára kihatnak, mert az Atlanti-óceán felé van nyitva. Kihatnak reá, kiegyenlítenek, egységesítenek.

Az Óskor Európáját erdő borította. Benne szigetszerűen, természetől fogva, vagy korai irtás és legeltetés által keletkezett tisztások — részben a löszterületeken, részben szárazabb, zárt medencékben füves térségek, száraz erdők és változatos parktájak, mint aminő a mi Nagy-Alföldünk volt, megkönnyítik a vadászatot, a vándorlást, az erdőirtást, a földművelést és a letelepülést.

EZEKBE a hegy- és erdőelválasztotta letelepülési szigetekben válik önállóvá a provincia, a belőle keletkező államocska, annak városa, annak vására; ebben önállósul a terület urának hatalma. Ezek a politikai tájak válnak a törzsek végleges hazáivá. Benső kapcsolat keletkezik a nép és a természetes táj között, amelyeknek jellege sokban rányomja bélyegét a nép lelkére is. A természetadta változatos sokféleség fenntartja az atlanti Európában a népvándorlás népeiből

kialakult változatosan sokféle néptípusokat, amelyeknek aztán csak öntudatra kell ébredniük, hogy nemzetekké váljanak.

EURÓPA NÉPESSÉGE állandóan nő és korán válik India és Kína mellett a föld harmadik népsűrűségi gózává. Ez természetes. Európa a földnek egyedüli olyan nagytája, amely a mérsékeltövi nyugati monszun felé nyitott éppúgy, mint ahogy India és Kína a passzátmonszun felé nyitott nagytájak. Nemsokára szűkké válnak a természetüknél fogva könnyen betelepíthető területek s a VII. és XIII. század közt az európai népek Angliától a Visztuláig és a Keleti-Kárpátokig erdőt irtanak. Ez térbeli folyamat és gazdasági folyamat, de a hatalomkialakulást is elősegíti és hozzájárul a politikai szervezetforma fejlődéséhez, a hűbériség kialakulásához.

A GAZDASÁGI, művelődési és politikai átalakulások, amelyek e területen keletkeznek, mindenkor az egész területre, egész Európára kihatnak. De jellegük e részletekben tájról-tájra, országról-országra változik. Minden Ids kamarában más-más jelleget ad neki a nemzetiség, az úr és szolganép közti ethnikai viszonylat, a táj természeti jellege, a letelepülés időpontja és gazdasági körülményei, az esetleges hódítás módja, az erdőirtás folyamata stb.

Az így kialakult sajátságok, ellentétek, a tájak elhatároltsága és természetadta, sokszor igen jellegzetes történelmi szerepük Európára másfél évezredes történelmünk keresztül megakadályozzák az egésznek vagy csak nagyobb részeinek is politikai egységgé való kapcsolását. A legjellegzetesebb nagytájak saját egyéni életüket élik és egymással küzdenek az átmeneti tájakért. A természetes tájából és nemzetekből kialakult államok egyensúlyban tartják egymást és ezt az egyensúlyhelyzetet is előmozdítja a természetnek egy különös játéka.

Európában nincs tájegység, amely a többi méreteiben aránytalanul túlszárnyalná s a többin uralkodna. Ellenkezőleg. A nagyobb tájegységek, mint az Angol-szigetek, a Párizsi-medence a hozzátartozó periférikus tájakkal, az Ibériai- és az Olasz-félszigetek, a Magyar-medence és a tájrajzilag ugyan felaprózott, de más tájegységek által elég élesen körülvett Németföld — mindannyian 250.000 és 500.000 km² területnagyságok között vannak. Az összes többi tájak és bennük keletkezett államok jelentékenyen kisebbek, 100.000 km.-en aluliak. És míg az előbbieknek a háborúelőtti században 30 és 60 millió közt váltakozott lakosság számuk, addig az utóbbiaknál 7 millió alul maradt. Az előbbiek a nagyhatalmi területek, az utóbbiak az ütköző- és kompromisszum-államok területei, tájegységei. Ez a természetadta helyzet hozzájárult az „európai egyensúly” kialakulásához.

RÓMAI ÖRÖKSÉG és a hódító népek benyomulása a Földközi-tengeri tájba a hatalmat öröklő Európát a Földközi-tengeri kultúra növekvő igényű örökösévé is teszik. Az állami hatalom megnövekedése, a népesség sűrűsödése, a kapitalisztikus gazdasági szellem kialakulása Európát expanzióra készítik. Az India felé vezető közelkeleti (levan-

te) út elzárása a török által Európát gazdasági frontjának áttételére kényszeríti s a gazdasággal áttevődik a politikai hatalom és vezérség is.

Nyugat-Európa lép az élre. Keresi az utat India felé s az aranyat és ezüstöt, amely Európa bányáiban kezd kifogyjni. Az egészben egyirányú folyamat részleteiben az egyes államok éles versenyében folyik le. De éppen a verseny általánossága mutatja a folyamat egységes európai voltát.

ENNEK a XV—XVI. századbéli Európának már van tradíciója. Van nemzeti és nemzetközi politikai rendszere, amely utóbbi a pápaságból, a császárságból és a helyi hatalmak torzszalkodásaiból és kompromisszumaiból alakul ki. Ezen Európán belül már látjuk nemzed államok, hatalmasságok egyensúlyát, különösen Nyugat-Európában. És közös érdekek még népszövetségi gondolatokat is termelnek ki.

A bányák, a rendszeres és fejlődő földművelés, szőlők és ültetvények, magántulajdon és gazdagság, a városok vásárjogaikkal, az utak hálózata, az államok kompromisszumos vonalhatárainak kialakulása és egyensúlya az európai embert mind földhözköltöttebbé tették. Mindenütt parasztosztály alakult ki, amely legmélyebb gyökereket vert a földbe. A városiasodás és a polgári rend kialakulása a helyi hazafiságot erősítik. Míg így befelé egyöntetűen fejlődik ez a változatos Európa, kifelé ugyanezek a változatosságot teremtő természeti erők egy hajózásra és kereskedelemre nagyszerű, kikötésre mindenütt alkalmas parttal ajándékozták meg. És így teszi a tagozottság Európát befelé röghözköltötté és partikularisztikussá, a partok perifériáján pedig vállalkozószelleművé és merész hódítóvá.

FÖLDKÖZI-TENGERI TRADÍCIÓ és renaissance-kultúra, parti tagozottság, kapitalisztikus gazdasági szellem és végül állami tagozottság, amely versenyre készlet, teszik Európát kolonizátorrá. Egy század alatt rohamban felfedezik a világ összes partjait. A parti országok kincseit elrabolják vagy megvásárolják, — de ez az egész külvilág még évszázadokon keresztül Európának idegen marad — sajátos életén kívüli és az európaiak szemében kuriozitás. Később tudományosan átkutatják a többi világrészeket, nagy részüket elfoglalják, gyarmatosítják, mégis Európa szemében mindezek a területek csak használati tárgyak.

JÓFORMÁN NAPJAINKIG az európai történelemben láttuk — és így írtuk — a világtörténelmet. Ez a felfogás nem volt hibás. Mert az egész gazdasági fejlődés a céhrendszertől a nehéziparig és modern kapitalizmusig, az egész kultúrfejlődés a humanizmustól és a renaissance-től korunk élet- és világfelfogásáig, a politikai fejlődés a provinciától és a hűbériségtől egészen a parlamentarizmusig — mindannyian összeurópaiak és csak európaiak. India filozófiája, Kína államrendszere, a Kelet gazdasági rendje Európának idegenek maradnak sokáig s nagyrészt tudatlanul és ellenségesen áll ezekkel szemben.

A XVIII. és XIX. század fordulópontján azután a változatos fejlődésben kiacélosodott európai szellemi és vállalkozói készség egy

sereg új találmányt hoz létre, amelyek az egész gazdasági életet átalakítják. Ezzel az „ipari forradalom“-mal, amely Angliában kezdődik — és részben amerikai gyarmatában is — megindul egy világipari és világereskedelmi vásári központnak kialakulása.

A XIX. század második felében azután ez a fejlődés áterjed Nyugat-Európának gazdaságilag legaldottabb tájaira, a Rajna-deltára, Észak-Franciaországra, a Rajna-árok vidékére, a Dauphinéra, a svájci Alpenvorlandra.

Ugyanebben az időben a földnek mérsékeltövi tájain keletkezett európai telepesgyarmatok népsűrűsége annyira emelkedett, hogy Európát növényi és állati termékekkel, már mint tömegárukkal is ellátni képesek.

A fejlődés most iszonyúan gyorsul. Egész Északnyugat-Európa, földrajzi helyzeténél fogva Európa kapuja, amely a geológiai történet és a felszín lehordási stádiuma folytán kőszénben és vasban rendkívül gazdag, nagyipari területté válik. Népessége messze túlnő azon, amit a terület ellátni képes. A telekérték és a földjáradék borzasztóan emelkednek és csak magasértékű kultúrák (gyümölcs, tej, vetemény) és legbelteresebb földművelés és állattenyésztés fizetődnek ki. A fogyasztás tömegáruit már nagyrészt más tájakról kell behozni.

Az ipar területi terjeszkedése és a fogyasztónépesség növekedése mind nagyobb területeket és végül a két mérsékeltöv összes területeit és a szomszédos hűvös és szubtrópusi övezetek nagyrészeit bekapcsolja ezen termelési és fogyasztási életegységbe. A közlekedési eszközök gyorsulása kisebbiti közeli és távoli tájak terményeinek árkülönbözetét. A verseny feltételei mindjobban kiegyenlítődnek ezen egymástól távolfekvő tájak között. Egységes törvények szerint működő világtermelés és egységes típusú és fokú világfogyasztás alakulnak ki.

A XIX. SZÁZAD VÉGÉN előkészítve, a XX. század hajnalán keletkezik a valóságos világgazdaság. Azelőtt valóságos világgazdaság mint szerves életegység nem létezett. De ennek a világgazdaságnak mint szerves, nagy életegységnek létesülése a történelem szokásos, váltakozó ritmusában a rész-életegységeknek felvirágzását s e felvirágzás kapcsán önállósulásra törekvését vonja maga után. Más körülmények is közrejátszanak támogatólag. Fehérfajú új nemzetek keletkeznek a tengerentúl mérsékeltövi és szomszédos klímatajain. Népességük növekedésével ezen tengerentúli tájak államai mindinkább egyenjogúakká válnak az európai anyaországokkal. És a világháború, amely a színes népekben oly erősen felkeltette az öntudatot, ezt a folyamatot a színeseklakta területekre is kiterjesztette.

EZEN FEJLŐDÉS FOLYTÁN Európa a XX. század elején s a világháborúval el kell, hogy veszítse hegemoniáját. El is veszíti. A legerősebb, a központi fogyasztó marad ugyan. Szellemi tekintetben népeinek és gondolkodásuknak differenciáltsága s e népek óriási szellemi tradíciója folytán a vezető, a „magtáj“ marad. De mint termelő egységbe esik vissza a tengerentúli országtájakkal és — külön-

nösen a tömegárukban — azok mögé is. Európa termelői és fogyasztói helyzetének a világ többi tájaival szemben való különböző fokú eltolódása egyike azon tényeknek, amelyek a világháború után veszélyes átmeneti időben a gazdasági egyensúly fenntartását legjobban nehezítik. A kategóriák eltolódása folytán — Európáról és államnyi részeiről a mérsékelt és szubtrópusi övök összességére kontinensnyi részekkel — megrendültek a régi egyensúlyon felépült gazdasági kompromisszumok. Megrendül a legnagyobb kedvezmény elve és — a kivitelben egyelőre nehézkesen és részlegesen — a preferencia elve kezd szükségszerűleg előtérbe nyomulni.

AZ EURÓPAI NÉPEK tengerentúli telepítvényei már annyi generáció óta járnak sajátos utakat, hogy bennök a nemzeti összetartozás, az önállóság érzései kellet, hogy keletkezzenek. Az erős öntudat tovább növeli a sajátos jellemvonások kifejlődését és mind világosabban rajzolódtak meg a tengerentúl új fehérfajú és itt-ott (Dél-Amerika) vegyesfajú nemzetek. Az egyes kontinensnyi nagytájak életformáikban egyéniségekké, jellegzetes élettípusokká fejlődtek. Északamerikai, délamerikai, ausztráliai stb. öntudat keletkezett; egyéniségüknek öntudatára ébredtek. Gyakran politikai és gazdasági ellentétek, öntudatos vagy öntudatlan önvédelem erősítette, gyorsította ezt a fejlődést, mint Dél-Amerikának védekezésében az európai és az északamerikai yankee-befolyással szemben.

A VILÁG FEJLŐDÉSÉNEK ebben a stádiumában, amidőn Európa hegemoniáját elveszti és a tengerentúl új, kontinensnyi, sajátos típusú életegységek keletkeznek és kelnek vele versenyre, kényszerű természetességgel kell, hogy európai öntudat keletkezzék. De Európa belső szétszaggatottsága folytán éppoly természetes, hogy egy ilyen öntudat nem keletkezik Európában tömegjelenségként. Nem keletkezik a népek érzésében és szívében, hanem elméjükben, azokban a körökben és azokban az egyéneknél, akik Európa veszélyes helyzetét, vagy annak egyes nyilvánulási jelenségcsoportjait világosabban meglátják, vagy intuitíve erősebben megérik. Mindazonáltal ez a fejlődés, amely egész Európa tömörüléséhez, valamely formában való egyesüléséhez vezet, szerves, természetszerű fejlődés. Természetszerűségét már az is mutatja, hogy álmódzó és bölcselők, gazdasági vezérek és politikusok egyaránt különböző utakon érkeznek el napjainkban e gondolathoz, ha Páneurópa, Európai vámunió, Európai Népszövetség stb. különböző formáiban is. A fejlődés szerves, mert hiszen egészen természet-szerű az, hogy Európa, ez a természetadta és jellegzetesen azonos alapokon, természetesen kifejlődött, változatos sokféleségében, művelődésében, politikai és gazdasági jellegében típusos életegység ezen egység tudatára ébredjen, mihelyt hasonlóan típusos és erőben mindinkább egyenértékű individualitások támadnak fel vele szemben. Nem más ez, mint az önfenntartási ösztön jelentkezése.

EURÓPÁN csak a tagolt, atlanti, sokállamú nagytájat értem, amelyet Nyugat- és Közép-Európának szokás nevezni — Oroszország

nélkül. E nélkül nem azért, mert ma bolsevista, de mert mint nagytáj természetiig és emberileg a másíknak mindig ellentéte volt: tagolatlan, a tengertől elzárt, Ázsia felé nyitott, a szibériai táj zökkenés nélküli folytatása, ázsiai népek olvasztókohója. És népei éppoly nagyok és éppoly lelki határolatlanságban simulnak egymásba, mint tájegységei.

A közvetlen szomszédság számtalan affinitást és állandó történelmi életkapcsolatot teremtett Európa és az orosz táblaföld — Oroszország — között. Ezek az affinitások a világ lakható nagytájainak izoláltsága és Európa hegemoniája idején jobban eltakarták az ellentéteket — mert életközösség csak a világnak ezen két nagytájára állt fenn — és az életközösség egyedüliségében ellentétek és affinitások egy kébbe olvadtak analógiákon még nem gyakorlott szemünkben. Ma Oroszország a maga egységében és biztonságában Podolia, a Hindukus és a Csöndes-óceán között, méretében, lakosságszámával Kína, India, Észak-Amerika, Dél-Amerika, szóval a világ új energia-kategóriái mellett és között egyenértékűen áll. Európa államai nem.

EURÓPA TÖMÖRÜLÉSÉNEK, részei együttműködésének eszméje tehát nem valami mesterséges kigondolás, hanem természetszerű stádiuma a szerves fejlődésnek. A felismerés és cselekvés egyes konkrét eseteiben egyéneknel (politikusoknál) vagy csoportoknál időszerű problémák és nehézségek válthatják ki az eszmét. Az egyes esetek nagy részében a felismerés csak Európa nehézségeinek, az egyesülés szükségének egyes jelenségeire vagy jelenségcsoportjaira terjed ki. Ezek a koncepciók egyoldalú egyszerűségükben a közvélemény számára világosabbak, érthetőbbek, közvetlenül időszerűek is talán, de azért nem kevésbé áll az, hogy megértésük, sikerük okát abban a belső, természetes szükségletben, az öntudatlanul keletkező alkalmas talajban kell keresnünk, amüy öntudatlan tömegjelenségek, tömegérzések a történelem feltörő új korszakait jelezni és jellemezni szokták.

HA természetadta és szerves Európa bensőségebb tömörülés felé való fejlődése épp a jelen pillanatban, akkor ennek a tömörülésnek keresztülvittelét sem lehet egyszerűen zöld asztalnál kigondolni, kitervezni és programmba foglalni. A mai Európa az európai nemzetek évszázadokra, részben másfél évezredre visszamenő generációinak alkotása, terméke, — helyesebben azzal azonos: ezen generádók munkájának, gondolkodásának, tradídjának halmozása, szintézise, önfenntartási ösztönének jelentkezése éppoly generatív hulláma, éppoly egyetemesen európai és csak európai, mint a humanizmus, a feudalizmus, a renaissance, a kapitalizmus és sok egyéb. Ha nem ismerjük fel a fejlődés és a posztulátum organikus voltát és más kategóriájú vagy idegenszerű alkotásokról próbálunk megoldásokat másolni, nem fogunk célhoz jutni, vagy csak nehéz, kerülőutakon, sok nehéz csalódáson, esetleg megrázkódtatáson át. És hogy a hosszú útra van-e Európának ideje, a megrázkódtatásokra van-e ma még és éppen ma ellenállóképessége, erre bajosan merne bárki is határozott igennel felelni.

ÉPPEM EZÉRT nem lehet az európai tömörülést, mint szervezetet (organizációt) más szervezetekről, államok másszerű szövetségeiről vagy együttműködésüket szabályozó szervezeteikről másolni.

Nem lehet Európai Egyesült Államokat teremteni az Északamerikai Egyesült-Államok mintájára. A U. S. A. egyes államai nem tájegységek, az egyes államok lakosságai nem nemzetek. Ezek az államok részben egymástól függetlenül keletkeztek és van is politikai tradíciójuk, de nagyban és egészben konvencionálisán, egyformán keletkezett és konvencionálisán, egyenes vonalakkal elhatárolt, a természethez és természetes egységekhez semmiféle vonatkozásban nem álló terület-egységek. Felismerhetünk ugyan különbségeket New England, a Middle West, a Dél és a Csendes-óceáni Nyugat lakosainak jellemében, de nyelv és tradíció azonosak. És a tájjellegek Európával szemben óriási területeken azonosak és változatlanok. Az amerikai életegység asszimilál, az európai differenciál. Ez a kettőnek lényegbeli különbsége, amelyből minden egyéb következik. Az amerikai tradíció egységes éppúgy mint az életmód. E mellett új, egyszerű és nem bonyolult. A gazdaság még tradíciójában is mindenekelőtt a korlátlan vállalkozási készségben gyökerezik. Tradíciója tehát azoktól a tradícióktól való függetlenítés, amelyek az európai gazdálkodás lelki és formai kötöttségét okozzák. Mindezek alapvető különbségek Európával szemben, ahol a tradíció régi, sokszzerű és áttekinthetetlenül bonyolult megjelenési formáiban, hajszályökereinek végtelen elágazottságában.

Éppúgy nem lehet Európát egy megnagyobbított Svájc alkotmány-mintájára átszervezni vagy újonnan megteremteni. Ami kicsiny, de rendkívül egységes keretben, közös tradíció, közös szabadságharc, sokban egyöntetű életmód alapján lehetséges, azt nem lehet sokkal nagyobb méretekben megismételni. Mások voltak a külső körülmények, más a történelmi időpont, amely Svájcot létrehozta. És a világon sem időben, sem térben nem tér vissza azonos módon semmi. A történelem nem másolni, hanem ítélni tanít. És hogy ugyanaz még azonos méretekben sem ismétlődik meg, annak példája nem messze Svájtól Belgium a maga éles nemzetiségi ellentétével.

De ezek a gondolatok kevésbé is állnak előtérben. Előtérben áll — Briand memorandumja által — a Népszövetségről való másolás, egy európai fiók-népszövetség létrehozása.

Ezt kétségtelenül létre lehet hozni, aminthogy már ma is rendszeresen összeül a Népszövetség székhelyén, szervezetének keretében az Európa-bizottság. De megoldva Európa problémája ezáltal még távolról sincs. Mert a Népszövetség és a világ benne képviselt részének tömörülése és az európai államok összessége közt lényegbeli különbség van. A Népszövetség nem személyesít meg egy egyéniséget (individualitást). A Népszövetség egy kompromisszum. Az államok, amelyek benne összeültek, a tájak, amelyekben ezek az államok alakultak és fennállnak, mind mai napig egyenként, vagy csoportonként önálló gazdasági, politikai, szellemi és mondhatnék, lelki életet éltek. Azok az egyes államsoportok, amelyek a világ nagytájaiban keletkeztek, vagy eredettől kezdve benső mivoltuk szempontjából teljesen idegenek voltak egymással szemben, mint Európa, India és Kína vagy Elő-

Ázsia, a világnak ezek a régi, nagy népsűrűsödési gócai; vagy amennyiben újonnan alakultak mint Észak-Amerika, Dél-Amerika, Ausztrália generációik és a népesség növekedésével, idegen voltuknak, érdekeik teljesen másfelé irányítottságának tudatára jutottak. Legfőbb életszükségleteik beszerzésében is egymástól függetlenek a földnek ezen nagytájai, ha értékárcsere régóta áll is fenn közöttük.

VILÁGGAZDASÁG és világpolitikai egyensúly csak a XX. századdal jelennek meg mint életvalóságok, amikor a világ különböző részeiben népességszám, vagyon és hatalom tekintetében egyenlőbb államok és államcsoportok kezdenek egymással szemben állni. Éppen ezért a Népszövetség problémái újak, XX. századbeli, frissen keletkezett kérdések, amelyeket ugyan a természetes fejlődés termelt ki, de amelyeknek nincs világ alig van tradíciójuk.

Ezzel ellentétben Európa problémái történelmileg fejlődtek. Európa nem kompromisszum, hanem egy szerves életegység (organizmus) és alig van a világon még egy organizmus, amely ilyen bonyolult lenne. Ezért Európát nem lehet kompromisszumos szerződésekkel meggyógyítani. Európát csak saját organikus valóságának önjereje, életakarása, tehát népeinek és e népek vezéreinek egészséges, mellékteljesítetektől nem befolyásolt akarata gyógyíthatja meg.

EURÓPÁNAK BALSORSA, hogy a sokoldalúságában rejlő természetes ellentétek élessége, a földrajzi adottságok és történelem folytán létező számos nemzetnek és nemzetiségnek ellentétei éppen abban a pillanatban éleződtek ki legerősebben, amikor a szükség a világ természetes fejlődésének rendjében Európa egységét parancsolja.

A fejlődésnek a háborúokozta hirtelen fordulata éles világot vet az európai életegység mivoltára, fejlődésére, sorsára. Másrészt azonban ugyanez a hirtelen fordulat a helyzetet elferdítette, a képet ferde világitásba helyezte. A világháborúnak hatalmas élménye a háborút megelőzőtt éles versennyel és a háborút követett természetszerű gyűlölet-atmoszférával együtt túlságosan előtérbe tolták a jelen kiragadott pillanatát. Mindnyájan láttuk azt is, hogy az események és erők nagysága különösen a megoldás szükségének pillanatában széles e világon nem találtak emberükre.

Ez a háborús atmoszféra befolyásolja még mindig látásunkat. És ez alatt nem is a győztesek rövidlátását, a gyűlölet atmoszféráját stb. értem, hanem általánosabb, lélektanibb értelemben azt, hogy az aktuális események nagyságánál és a részletek nehézségének fátyolán át nem tudjuk meglátni a fejlődés lényegét, amelynek mivolta és ereje pedig éppen ezekben is, csakhogy bonyolultan tükröződik vissza.

De a helyzet nem reménytelen. Határozottan dereng és gyorsabban mint azt a legtöbb ember gondolja. Az események, az egész fejlődés mind gyorsuló ütemben folyik. Éppen ezért kell a dolgok felismerésével, a diagnózissal sietni, nehogy csak a lázat próbáljuk csökkenteni anélkül, hogy a lázat okozó kórt idején gyógyítsuk, illetve a beteg szervezetnek mint életegységnek ellenállását növeljük.

A REVÍZIÓS GONDOLAT már eddig is és főleg ebben az utolsó esztendőben nagyot haladt. Egyáltalán meredek íveléssel indult első pillanattól fogva pályáján. És ha a történész majd évszázados perspektívából fogja a mai kort nézni, a világtörténelem más fordulataival szemben hihetetlen gyorsnak fogja találni, hogy a revízió gondolata pár évvel a világháború borzasztó megrázkódtatásai, az ellentéteknek oly rettenetes kiéleződése után máris ily mértékben tudott tért foglalni. Ennek okát nem fogja másban keresni, mint a gondolat természetes adottságában, a természetes fejlődés követelte szükségszerűségében. Paradoxnak hangzik talán, mégis igaz, hogy éppen a világháború az, amely a revízió gondolatának megerősödését és gyorsulását magával hozta.

Revízió alatt tudniillik nem a békeszerződések revízióját szabad érteni. Természetes, hogy egy revízió ezt is magával hozza, de ennél sokkal szélesebbkörű valami. És a revízió nem is a legyőzöttek követelése, hanem európai élettani követelmény. Európa világ-beállítottságának megváltoztatására és ennek következtében az európai életegység szervezetének belső, életrendi megváltoztatására már az egész világ iparosítása, benépesítése, művelődése, demokratizálódása és ezzel politizálása, összefoglalóan európaisítása következtében szükség van. A világháborúnak legfőbb következménye az, hogy ezt a fejlődést minden elemében meggyorsította. Csak melléktünete és következménye s kihatásaiban a főtünet mellett mindinkább elhomályosul az, hogy a fejlődést bizonyos fokig elferdítette, győzőket és legyőzötteket állított szembe, stb. Európa „revízió“-jának tehát a háború nélkül is meg kellett volna történnie. Az, hogy most, a háború után ezzel a revízióval természetszerűleg be kell hogy következzen az elvakultság pillanatában keletkezett békeszerződések revíziója is, az természetes, de — bármily fontos reánk nézve — csak mellékjelenség. Fontos, nélkülözhetetlen előjáró követelménye az általános európai revízió-nak, mert ezen az úton söpörjük el a természetes fejlődés útjából a békekötések által okozott romokat, de nem elég. A revízió-nak, mint a legyőzöttek még oly jogos követelésének egyoldalú hangoztatása ezért is semmiesetre sem mozdítja elő a revízió ügyét. Európa e nélkül is ráeszmél, sőt ennek hangoztatása nélkül lelkileg akadálytalanabban eszmélne reá és lépne útjára. Európa természetes életösztönével fog ráeszmélni, hogy a sokat hangoztatott „háborús felelősséggel“ szemben egy sokkal súlyosabb felelősség, a „békéknek felelőssége“ áll.

AZ EURÓPA-PROBLÉMÁT nem lehet egyszerű és egyoldalú formulákkal megoldani, bár kétségtelen, hogy minden részletmegoldás is közelebb vezethet a célhoz. Európa népeinek földjükkal való kapcsolata és ezen, évezredek közös történelmében egy életegységben álló népek kapcsolatai egymás között hihetetlen finom szálakkal vannak összeszővődve. Ma pedig tudjuk, mit jelent egy ilyen finom hálót durva kézzel szétépteni.

A közelmúlt eseményei csak az ellentéteket tolták előtérbe. Elfelejtettük, nem látjuk magunk előtt természetes fiziológiai szerepükben

azokat az átmeneti kiegyenlítő formákat, amelyeket az életformákban való összeolvadás, közös tradíció, a földben való közös tulajdon és bekapcsolódás és a kölcsönös művelődési hatás Európában mindenütt megteremtett. Ezt nem látták a „békecsinálók“ és nem látják ma sem például a Felvidék magyarságának és tótságának kapcsolatában. És másutt is, még éles ütközővonalakon is — hogy csak a legélesebbet, a Rajnát emeljem ki — nem olyan élesek a gondolkodásnak, a szokásnak és életformáknak határai, mint azok, amelyeket a nyelvészet és ennek nyomán a politika vonnak meg. Pedig ezek az átmeneti formák értékes hidak lehetnek, ha a rájuk kényszerített helyzetek nem viszik őket arra, hogy opportunisták legyenek.

A LEGÚJABB és a legfontosabb tervezet is Európa rekonstrukciójára, Briand tervezete, a jelenbenlátás hibájában szenved. Ezt egyrészt Európa politikájának és közvéleményének fentemlített általános lélektani beállítottsága okozza, másrészt a békeszerződések teremtette helyzetnek, a status quo-nak mindenáron való fenntartására irányuló francia törekvés. A kettő együtt okozza, hogy Briand tervezete a népszövetségi gondolat keretében mozog.

Innen származik azután egy csomó kötöttség és a tervezet tele van „kompromisszum-ideológiá“-val, pedig egy európai tömörülés a természetszerű fejlődésnek feltartóztatlanul bekövetkező hulláma és ezért nincs szüksége mentegetőzésre vagy bocsánatkérésre sem a kicsinyekkel, sem az idegenekkel, sem a Népszövetséggel szemben.

A kicsinyekkel, Európa kis államaival szemben azért nincs, mert minden ilyen tömörülés a dolgok természetes rendjén a részegyeniségek, az államok szuverenitásának bizonyosfokú korlátozásával, elvesztésével jár. Ez elkerülhetetlen. A természetes fejlődés feltartóztatlanul amúgy is oda visz és vitt is már sokban az élet kapcsolatainak folytonos és ma mind rohamosabb gazdagodásában. De hogyha a szuverenitás korlátozása a nagyokra nézve éppúgy beáll, mint a kisebbekre nézve, akkor a forma, az egyes állam szuverenitása jogilag nem sértetik meg. Ami pedig a belső tartalom megsértését, a szuverenitás belső lényegi korlátozását, részleges megszűnését illeti, ki áltatja magát még ma abban, hogy a tényleges hatalmi viszonylatok nem tették volna ezt meg régen úgy politikai, mint gazdasági téren? És ez még nem is korunk valami különös, újszerű fejlődése.

Az idegenekkel, különösen az Amerikai Egyesült-Államokkal szemben, amelyek már a jelen pillanatban, mint életegység, Európának mint egésznek és mint életegységnek, egyenrangú ellenfele, szintén nincs értelme a mentegetőzésnek. Egészen világos, hogy Európának minden befelé való tömörülése bizonyos mértékben ellentétességet, szembenállást jelent kifelé. Hogy ez az ellentét azonban ne fejlődjék ellenségességgé, arra nézve sokkal több biztosítékot nyújtanak a gazdasági és a sok tekintetben politikai egymásrautaltság vonatkozásai, mint a jóakaratsnak plátói ígéretése.

Ami végül a Népszövetséget illeti, semmi sem biztosítja jobban a Népszövetség körébe való be nem avatkozást, azok meg nem zavarását jobban, mint annak a ténynek világos felismerése, hogy az európai

probléma és a Népszövetség problémái közt jellegbeli, élettani különbség van és hogy ezért az európai tömörülés szervezete nem lehet a népszövetségi szervezet másolata. Ennek felismerése, kinyilatkoztatása és e szerint való cselekvés, tehát teljesen új és más utakon való haladás, a Népszövetség részéről való féltékenységet minden külsőséges alkalmazkodásnál jobban eloszlatná.

A BRIAND-FÉLE TERVEZET minden túlzott óvatossága és győzői beállítása dacára jelentős lépés az európai tömörülés gondolatai közt. Ez a jelentős lépés a politikum priusza. Mint felkiáltójel, mint szembeállítás a gazdasági megegyezések mindenáron való priuszával szemben, ez a priusz helyes.

De az igazság a középben van. Minden, ami az európai népeket közelebb hozza, akár gazdasági téren legyen az, akár kulturális téren, a vámtarifa és közlekedési nehézségek elhárítása, az európai termelés védelme és bármily vonatkozású szervezése, egyes termelési ágak egész Európára vonatkozó tömörülése vagy megszervezése, az európai agrár- és ipari államok egymásközi vagy kölcsönös megállapodásai, hasonló megállapodások tájrajzilag — gazdasági komplementaritás folytán — egymásrautalt országok közt, az európai politikusok sűrű érintkezése a Népszövetségben s azon kívül, az európai konferenciák ... mindez nagyon jó és fontos lépés a fejlődés útján.

De mindez csak részlet. Európa meggyógyítását és azt, hogy helyét a földfelszín új egyetemében megállja — ezt egyike sem oldja meg ezen egyes terveknek, lépéseknek vagy szervezkedéseknek. De mind együtt és az egyesek külön-külön is a maguk terén előbbre visznek, ha felismerjük, hogy ezek a tervek és szervezkedések egy nagy, egységes folyamatnak részei, amely természetes folyamat. Természetes folyamat, tehát feltartóztatlan és az ember által csak bizonyos mértékig befolyásolható és hogy ennek a folyamatnak sem gazdasági, sem politikai, sem szociális, sem kulturális jellege nincs külön-külön, hanem egyetemes jellege van. És fel kell ismernünk azt, hogy ez a folyamat — bár minden részletvonatkozásban a földfelszíni egyetemes fejlődés és az emberiség egyetemes fejlődésének folyamatával összefügg — egyetemességében európai. Európai a sors is és európai a feladat, mert csak európaiak, akiknek gyökerei ebben a változatos felépítésű európai földben vannak, oldhatják meg Európa jövőjét.